Prof. Dr. İlhan Helvacı

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Miras Hukuku - (24.03.2026) – 2. Dönem - 4. Hafta - 1. Ders

Son iki dersimizde sizlerle birlikte tenkis davasını ele aldık. Arkasından da denkleştirme kavramını ele aldık.

Artık mirasın açılmasına geliyoruz. Önce mirasın açılmasından ne anlaşılması gerekiyor onu ele alacağız. Ardından mirasçı olmak için gereken şartlara bakacağız. Bu ikinci başlık altında da mirastan yoksunluğu (mirastan mahrumiyeti) ele alacağız.

A-) Mirasın Açılması

Şimdi Medenî Kanunun 575. maddesindeyiz. 575. madde Miras Hukuku kitabının 2. kısmında yer alıyor. Bu 2. kısmın başlığı *"Mirasın Geçmesi."*

Bu kısımda 1. bölümün başlığı *"Mirasın Açılması".* TMK m. 575'i okuyacağım. Kenar başlığı *"Açılma ve değerlendirme anı"*. Hüküm şöyle:

> *"Miras, mirasbırakanın ölümüyle açılır. Mirasbırakanın sağlığında yapmış olduğu mirasla ilgili kazandırmalar ve paylaştırmalar, terekenin ölüm anındaki durumuna göre değerlendirilir."*

Şimdi özellikle 1. cümlede kalacak olursak kanun koyucu 1. cümlede *"Miras, mirasbırakanın ölümüyle açılır."* derken aslında bize şunu söylemeye çalışıyor: Miras, mirasbırakanın ölümüyle beraber, onun mirasçılarına intikal eder. Burada aslında "açılma" ifadesinin doğru olmadığı hiç tartışmasız. Kapalı olan bir şey yok ki açılsın. Sonuç itibariyle kanun koyucunun söylemeye çalıştığı şey aslında burada mirasın geçmesidir.

Kanun koyucunun asıl muradı gerçekten de nedir? Burada ölümle beraber artık mirasın intikal ettiğini belirtiyor. Ölümle beraber, mirasbırakanın ölüme bağlı tasarruflarının hüküm ifade ettiğini bize söylemeye çalışıyor.

Prof. Dr. İlhan Helvacı

Kısacası 575. maddedeki bu ifade zafiyetine biz herhangi bir şekilde bir önem atfetmiyoruz. Diyoruz ki buradaki ifade yanıltıcı bir ifadedir. Buradan aslında kanun koyucunun maksadı mirasbırakanın malvarlığının mirasçılarına intikalidir. Bu ne zaman gerçekleşir? Ölümle gerçekleşir.

Diğer bir maksadı ölüme bağlı tasarruflarının yürürlüğe girmesidir. Bu ne zaman gerçekleşir? Ölümle gerçekleşir, değil mi? Dolayısıyla biz şunu biliyoruz ki miras olgusuna bağlı haklar ve yükümlülükler ne zaman doğuyor? Mirasbırakanın ölümü anında doğuyor. Ve bunun için herhangi bir işlem yapılmasına gerek yok. Hiçbir şekilde irade beyanına, hiçbir şekilde belirli bir makama başvuruya gerek yok. Bu kendiliğinden ortaya çıkan bir süreçtir diyoruz.

Şimdi arkadan gelelim hangi hükme? 576. maddeye. 576. maddenin de kenar başlığı yine yanıltıcı. TMK m. 576/f. 1 diyor ki bize: Kenar başlığı: *"B. Açılma yeri ve yetkili mahkeme"*. Hüküm şöyle:

> *"Miras, malvarlığının tamamı için mirasbırakanın yerleşim yerinde açılır."*

Miras, malvarlığının tamamı için mirasbırakanın yerleşim yerinde açılır. Arkadan gelen bu yetkili mahkeme ifadesine de bakalım. Özellikle kenar başlıktaki yetkili mahkeme ifadesinin ne anlama geldiğini çözmek adına. 2. fıkra şöyle söylüyor:

> *"Mirasbırakanın tasarruflarının iptali veya tenkisi, mirasın paylaştırılması ve miras sebebiyle istihkak davaları bu yerleşim yeri mahkemesinde görülür."*

Şimdi kanun koyucu yine bizi yanıltacak şekilde birtakım ifadelerde bulunuyor. Burada sonuç itibariyle aslında mirasın açıldığı bir yer söz konusu değil. Zaten açılma kavramı doğru değil. Yani miras, bir mahkeme kararıyla intikal ediyor değil. Değil mi? Miras kendiliğinden intikal ediyor. Ölüme bağlı tasarruflar ölümle beraber kendiliğinden ne oluyorlar gerçekten de? Hüküm ifade ediyorlar. Dolayısıyla baktığımız zaman buradaki ifade gerçekten de yine maksada uygun bir ifade değil. Miras bir mahkemede açılmıyor. Veya miras, mirasbırakanın yerleşim yerinde açılmıyor. Sonuç itibariyle kişinin Ankara'da bir taşınmazı varsa, o Ankara'da intikal eder. Kişinin İstanbul'da bir bankadaki bir kiralık kasada birtakım ziynet eşyaları varsa onlar İstanbul'da intikal

Prof. Dr. İlhan Helvacı

eder. Dolayısıyla böyle mirasın intikal ettiği bir yerleşim yerinden bahsetmek söz konusu değil.

Kanun koyucunun bu kenar başlık altında ve bu 1. fıkradan sonra gelen 2. fıkradaki düzenlemesiyle aslında temel muradı nedir? Temel amacı tereke ilgili davaların nerede açılması gerektiğini göstermek. Örneğin iptal davası. Örneğin tenkis davası. Örneğin mirasın paylaştırılması davası. Örneğin miras sebebiyle istihkak davası. Bütün bu davaların nerede açılması gerektiğini emrediyor? Mirasbırakanın yerleşim yerinde. Daha doğrusu aslında mirasbırakanın son yerleşim yeri nerede ise oradaki mahkemede bu gibi davaların görülmesi gerektiğini bize söylüyor.

I-) Ölüm

Tekrar vurgulayacak olursam TMK m. 575/c. 1'e göre:

"Miras, mirasbırakanın ölümüyle açılır."

Demek ki bir defa kişinin ölmesi olgusu ile karşı karşıyayız. Hukuki olarak ölüm gerçekleşmesiyle karşı karşıyayız. Peki ölüm için ne gerekiyor bize? Bu aslında tıp biliminin konusu ama hukukçular da neyi kabulleniyorlar? Tıp biliminin verilerine uygun olarak kişinin beyin fonksiyonlarının geri dönüşsüz bir şekilde kaybolması, yitirilmesi ve kişinin kalbinin durması yani kan dolaşımının durması gerektiğini kabul ediyorlar. Bu iki şart gerçekleşince kişi artık ne oluyor? Ölmüş oluyor. Dolayısıyla ölüm anında, miras hukukuyla ilgili hukuki sonuçlar ortaya çıkmaya başlıyor.

Ölümden önce herhangi bir şeyi talep etmek mümkün değil. Yani ihtiyati tedbir talebi olabilir mi acaba? Hayır, olamaz. Ölümden önce bir dava açılabilir mi? Hayır, açılamaz. Dolayısıyla miras hukuku ile ilgili olarak bütün hukuki sonuçlar için bize ne lazım? Bu kişinin vefat etmiş olması lazım. Ayrıca şunu da biliyoruz ki biz: Kişinin öldüğünden söz edilebilmesi için onun nüfus kütüğünde herhangi bir şekilde bir ölü kaydının düşülmesine gerek yok. Ölüm olayı belgelenmeden dahi miras ölümle beraber kendiliğinden ne oluyor? Mirasçılara intikal ediyor ve ölümün meydana getirdiği miras hukukuyla bağlantılı hukuki sonuçlar kendiliğinden ortaya çıkıyor.

Prof. Dr. İlhan Helvacı

1-) Ölümün İspatı

Tabii ölümün ispatıyla ilgili meseleleri biz ne yapmıştık? 1. sınıftaki derslerimizde konuşmuştuk. Ama 29. maddeyi hatırlatmakta fayda var. 29. madde bize şöyle söylüyordu: *"II. Sağ olmanın ve ölümün ispatı"* kenar başlığı altında ve *"1. İspat yükü"* kenar başlığı altında:

> *"Bir hakkın kullanılması için bir kimsenin sağ veya ölü olduğunu veya belirli bir zamanda ya da başka bir kimsenin ölümünde sağ bulunduğunu ileri süren kimse, iddiasını ispat etmek zorundadır."*

Değil mi? Demek ki TMK m. 29'u bir hatırlatmış oldum. 30. maddeye de baktığımızda biz biliyoruz ki:

> *"Doğum ve ölüm, nüfus sicilindeki kayıtlarla ispat olunur."*

Doğum ve ölüm resmî nüfus kayıtlarıyla ispatlanır. Yani resmî nüfus kayıtlarıyla kişinin öldüğü vakıası ortaya çıkıyorsa ayrıca bu kişinin ölümünü ve mirasının açıldığını ispata ihtiyaç yoktur.

2-) Ölüm Karinesi

Bu vesile ile neyi de hatırlatalım? Bu süreçte 44. maddeden de söz etmemiz gerekiyor. Çünkü ölümüne kesin gözüyle bakılacak durumda kaybolan kişinin, cesedi bulunamamış olsa bile o yerin en büyük mülki amirin emriyle ne yapılabiliyor? Onun nüfus kütüğüne ölü kaydı düşülebiliyor.

Kenar başlığı *"Cesedi bulunamayan kişi"* olan 44. maddenin 1. fıkrasını okuyayım:

> *"Bir kimse, ölümüne kesin gözle bakılmayı gerektiren durumlar içinde ortadan kaybolursa cesedi bulunamamış olsa bile, o yerin en büyük mülkî amirinin emriyle kütüğe ölü kaydı düşürülür."*

Demek ki biz neyden de yararlanabiliriz? Ölüm karinesinden de yararlanabiliriz. Çünkü bazen kişinin cesedi bulunamayabilir.

Prof. Dr. İlhan Helvacı

3-) Kişilerin Aynı Anda Ölmesi

Peki. Tabi bütün bunları söyledikten sonra bir şeyi daha tekrar vurgulayalım. Bir şeyi daha tekrar hatırlatalım. Bunlar belki 1. sınıfın konuları. Üzerinden epey zaman geçtiği için hatırlatmakta fayda var. Bir kişinin ölüm anını tespit etmek son derece önemli, değil mi? Bir kişinin ölüm anını tespit etmek son derece önemli. Çünkü iki meselemiz var: Eğer kişiler aynı anda ölmüşlerse ve hangisinin önce öldüğü saptanamıyorsa o zaman ne yapıyoruz? Bu kişilerin birbirine mirasçı olamayacağını söylüyoruz, değil mi?

Medenî Kanunumuzun 28. maddesi diyor ki:

> *"Birden fazla kişiden hangisinin önce veya sonra öldüğü ispat edilemezse, hepsi aynı anda ölmüş sayılır."*

Bu durumda, ölen kişilerin birbirlerine karşı mirasçı olmaları söz konusu olamayacak.

Şöyle basit bir örnekle ilerleyelim bu noktada. Bir çift hayal edelim. Erkek E olsun, kadın da K olsun. Erkeğin babası B var. Sağ. Erkeğin vefat edeceği an itibariyle sağ olacak kişilerden bir tanesi. Kadının da daha önceki evliliğinden, 3. bir şahısla yaptığı evliliğinden Ç isminde bir çocuğu var. Şimdi biz sırasıyla ilerleyelim.

Önce erkeğin vefat ettiğini kabul edelim. Önce erkek E öldüyse, ardından da karısı K öldüyse sağ kalan eş ne olacak gerçekten de? Önce erkeğin vefatında sağ kalan eş, mirasbırakanın babasıyla beraber mirasçı olacak. Dolayısıyla kadın 2/4 oranında mirasçı olacak, erkeğin babası da 2/4 oranında mirasçı olacak. Peki.

Ardından kadın ölünce ne olacak? Erkekten gelen 2/4 payın içerisine giren malvarlığı değerleri, kendisine ait malvarlığı değerleri ile beraber bu kez kime geçecek? Kadının önceki evliliğinden olan Ç isimli çocuğa geçecek, değil mi? Evet kadın K, önce eşi E öldüğü için ondan 2/4 miras payı alacak. Bu 2/4 miras payının içerisine giren malvarlığı değerleri de kadının ölümüyle beraber kendi çocuğu Ç'ye intikal edecek. Dolayısıyla Ç'ye gidecek servete ne de eklenmiş bulunuyor? Miras menfaatine ne de eklenmiş bulunuyor? Bay E'den gelen 2/4 pay da eklenmiş bulunuyor, miras payı da eklenmiş bulunuyor.

Prof. Dr. İlhan Helvacı

Tersini yapalım. Önce kadın K ölsün, sonra erkek E ölsün. Bu kez ne olacak? Önce kadın ölünce kim var? Sağ kalan eş. Sağ kalan eş olarak Bay E var. Bir de çocuk Ç var. Dolayısıyla önce ne yapıyoruz? E 1/4 oranında mirasçı olacak, değil mi? Arkasından da Ç 3/4 oranında mirasçı olacak. Peki, bir süre sonra biz kimi de kaybettik? Erkeği de kaybettik. Şimdi erkek E'nin babası neye sahip olacak? Oğlu E'nin karısı K'dan gelen 1/4 miras payı çerçevesinde, o miras payının içerisine giren malvarlığı değerlerine de sahip olacak. Yani oğlunun yani Bay E'nin malvarlığı değerlerine sahip olacak. Bunun içerisine neler de giriyor? E'ye eşi K'dan kalan malvarlığı değerleri de giriyor.

Demek ki ölüm anını saptamak önemli. Gördüğünüz gibi olaylar tamamen değişebiliyor. Ve biraz önce de vurguladığım gibi eğer birden fazla kişi aynı anda ölüyorsa, bunlardan hangisinin daha önce öldüğü saptanamıyorsa bunlar ne yapamıyorlar? Birbirlerine mirasçı olamıyorlar. Birbirlerine mirasçı olamazlarsa da bu örnekte, ne olacak? Bay E ile Bayan K birbirlerine mirasçı olamayacaklar, hangisinin daha önce öldüğü saptanamıyorsa. Dolayısıyla E'nin mirası tamamen kendi babasına intikal edecek. K'nın mirası da tamamen kendi çocuğuna intikal edecek diyoruz.

4-) Ölüm Gününün (Ölüm Anının) Önemi

Bu çerçevede demek ki ne yaptık? Ölüm anının önemine işaret ettik. Tabi ölüm anı sadece ve sadece "Kim mirasçıdır? Hangi oranda mirasçıdır? Kim kime ne oranda mirasçı olacak?" gibi sorular açısından değil, bunların dışında kalan miras hukuku meseleleri bakımından da önem arz ediyor. Özellikle tenkis davasında ne yapıyordu kanun koyucu? Diyordu ki tenkis davasında hesaplar yapılırken gerçekten de neyi esas alacağız? Terekeye eklenecek ve çıkarılacak değerler bakımından ölüm anını esas alacağız diyordu tenkis davasındaki düzenlemelerinde. Buna da değinmiştik. 507. maddenin içerisine baktığımızda hükmün 1. fıkrasında şu düzenlemeyi görüyoruz:

> *"Tasarruf edilebilir kısım, terekenin mirasbırakanın ölümü günündeki durumuna göre hesaplanır."*

Dolayısıyla gerçekten de tasarruf oranının hesaplanması açısından da yine bu ölüm anı (günü) bizim için ne yapıyor? Önem arz ediyor.

Prof. Dr. İlhan Helvacı

5-) Gaiplik ile İlgili Özel Hükümlere İşaret Edilmesi

Peki. Bir başka husus da gaiplik ile ilgili husus. Gaiplik de ölüme adeta özdeş hukuki sonuçlar doğurabiliyordu, değil mi?

Gaibin mirasına dair özel düzenlemeler var. Gaibe düşecek mirasa dair özel düzenlemeler var 584 ve 588. maddelerde. Çünkü gaip olan kişi bir gün çıkıp gelebilir, ortaya çıkabilir. Bu nedenle özel düzenlemelere ihtiyaç var. Ama neyi hatırlatmam lazım? Gerçekten de gaiplik kararı da ölüme adeta özdeş hukuki sonuçlar doğurabiliyor. Ve gaiplik kararı da nereden itibaren hüküm ifade ediyor? 35. maddenin 2. fıkrasını hatırlatmam lazım, Hüküm şöyle:

> *"Gaiplik kararı ölüm tehlikesinin gerçekleştiği veya son haberin alındığı günden başlayarak hüküm doğurur."*

Dolayısıyla bu çerçevede biz de neyi esas alacağız? Eğer böyle bir ölüm tehlikesi içerisinde kaybolma söz konusuysa ölüm tehlikesi içinde kaybolduğu günü esas alacağız veya son haber alma tarihinden itibaren gaipliğin şartları gerçekleştiği için gaiplik kararı verildiyse o zaman da bu son haberin alındığı günü esas alacağız. O günden başlayarak gaibin mirasının intikal ettiğinden, gaibin mirasının açıldığından söz edeceğiz.

II-) TMK m. 589/f. 4'e Değinilmesi

Peki. Bu ölüm anını artık geride bırakıyorum. Tekrar neye göz atmam lazım? Mirasla ilgili 576. maddeye bir göz atmam lazım. Ne diyordu kanun koyucu? Burada bir mirasın açıldığı yerden söz ediyordu, bir mahkemeden söz ediyordu. Ama biz biliyoruz ki ölümün bu miras hukukuyla bağlantılı hukuki sonuçları doğurabilmesi için herhangi bir mahkeme kararına ihtiyaç yok, herhangi bir şekilde bir mahkemenin müdahalesine ihtiyaç yok.

Hatta şunu da söylemekte fayda var: Kişi, kendi yerleşim yerinden başka bir yerde de vefat edebilir, değil mi? Nitekim Medenî Kanunumuz buna ilişkin de özel bir düzenleme sevk etmiş, biz bunu ilerleyen zamanlarda da ele alacağız. Ama şimdiden söylemekte fayda var. Ne yapıyor kanun koyucu? Birtakım tedbirlerin alınmasına imkân sağlıyor. 589. maddedeyiz. Yani mirasın geçmesi kısmının 1. bölümünde değil,

Prof. Dr. İlhan Helvacı

2. bölümündeyiz. Mirasın geçmesinin sonuçlarındayız. Koruma önlemleri. 1. ayırım koruma önlemlerinin altındayız. 589. maddenin 4. fıkrası:

> *"Mirasbırakan, yerleşim yerinden başka bir yerde ölmüş ise, o yerin sulh hâkimi bu ölümü yerleşim yeri sulh hâkimine gecikmeksizin bildirir ve mirasbırakanın ölüm yerinde bulunan mallarının korunması için gerekli önlemleri alarak bununla ilgili dosyayı ve varsa vasiyetnameyi yerleşim yeri sulh hâkimine gönderir."*

Dolayısıyla 576. maddedeki *"... tamamı için mirasbırakanın yerleşim yerinde açılır."* şeklindeki ifade ve kenar başlıktaki yetkili mahkeme ifadesi bizi yanıltmasın.

Kişinin İstanbul'da kiralık kasada, bir bankada kiralık kasada mücevherleri varsa o İstanbul'da intikal eder. Kişinin Ankara'da bir taşınmazı varsa o Ankara'da intikal eder. Dolayısıyla bunun için ayrı bir intikal yerine ihtiyaç yoktur diyoruz.

576. maddenin muradı sadece ve sadece nedir? Kişinin vefatından sonra açılabilecek davalar var. Ölüme bağlı tasarrufun iptali davası var, ölüme bağlı tasarrufların tenkisi veya tenkise tâbi sağlararası kazandırmaların tenkisi davası var, mirasın paylaşılmasına ilişkin dava var. Yani taksim davası var. Taksim davasının içerisinde denkleştirme davası var. Bunlarla bağlantılı miras sebebiyle istihkak davası var. Mirasın reddi var. İhtiyati tedbirler var. Kanun koyucu neyi murat ediyor? Diyor ki bütün bu süreçlerde biz hep nereyi yetkili kılalım? Mirasbırakanın son yerleşim yeri mahkemesini yetkili kılalım diyor. 576. maddenin söylemek istediği tek şey, özellikle 2. fıkrasının söylemek istediği tek şey budur diyebiliriz.

Peki. Bunu da söyledikten sonra yavaş yavaş mirasçı ve vasiyet alacaklısı olma olgusuna gelebiliriz.

B-) Mirasçı veya Vasiyet Alacaklısı Olma

Şunu hatırlıyorsunuz değil mi? Kanuni mirasçılar ve atanmış mirasçılar, mirası kendiliğinden iktisap ediyorlar. Vasiyet alacaklıları ise mirasbırakanın ölümünde ne yapıyorlar? Bir vasiyet alacağına, bir alacak hakkına, bir nispi hakka sahip oluyorlar. Eğer vasiyet borçluları ay-

Prof. Dr. İlhan Helvacı

rıca saptanmadıysa, ki genellikle saptanmaz, bunlar kim oluyorlar? Mirasçılar oluyorlar. Mirasçılar bu vasiyet borcunu gönül rızasıyla yerine getirirlerse herhangi bir sorun olmuyor. Ama vasiyet borçluları vasiyeti gönül rızasıyla yerine getirmezlerse, o zaman vasiyet alacaklısının ne yapması gerekiyor? Bir dava açması gerekiyor. Bu noktada da doktrin şunu söylüyor: Dava tüm mirasçılara karşı açılıyorsa, mirasbırakanın son yerleşim yeri mahkemesi yetkili olmalıdır. Fakat sadece ve sadece saptanmış, belirli vasiyet borçlularına karşı açılıyorsa o zaman davalının yerleşim yeri mahkemesi yetkili olmalıdır diyorlar.

Bunu da biraz önce yetkili mahkeme meselesi gündeme geldiğinde söyleyecektim ama özellikle şu hususu hatırlatmakta fayda gördüm: Yasal ve atanmış mirasçılar bakımından külli halefiyet ilkesi söz konusu, vasiyet alacaklıları bakımından ise cüzi halefiyet söz konusu. Yani onlar ne yapacaklar gerçekten de? Gönül rızasıyla ifa edilecekse söz konusu vasiyet borçları, vasiyet alacaklıları, tarafından bir sorun yok. Ama gönül rızasıyla ifa edilmeyecek olursa o zaman ne yapmak zorunda kalacaklar? Böyle bir vasiyetin yerine getirilmesine dair dava açmak zorunda kalacaklar.

I-) Mirasçı ve Vasiyet Alacaklısı Olmanın Şartları

1. Şimdi ister yasal mirasçı ister atanmış mirasçı isterse de vasiyet alacaklısı olsun, bu kişilerin hak sahibi olabilmesi için ne gerekiyor Medenî Kanunumuzun yaklaşımında? Bir defa mirasbırakanın ölümü anında sağ olmaları gerekiyor. Mirasbırakanın ölümü anında sağ olmaları gerekiyor.

Ama ceninin durumu? Geleceğiz, merak etmeyin anlatacağız. Ana rahmine düşmemiş olan çocuğun durumu? Ona da değineceğiz ama önce temel kuralları anlatmamız lazım.

2. Şimdi ikinci kuralımız ne? Bu kişilerin ne olması lazım? Hak ehliyetine sahip olması lazım. Bunun da detayına beraberce biraz sonra bakacağız.

3. Üçüncü önemli olan husus, kişinin mirasçı veya vasiyet alacaklısı olabilmesi için olması gereken statü. Nasıl bir statüde olması gerekiyor? Mirastan yoksun olmaması gerekiyor. Mirastan mahrumiyet sebeplerinin gerçekleşmemiş olması gerekiyor.

Şimdi biz bu 3 şartı arka arkaya beraberce inceleyelim.

Prof. Dr. İlhan Helvacı

1-) Murisin Ölümünde Sağ Olmak

Medenî Kanun m. 580'de yer alan düzenlemeye bakacağız. Kenar başlık zaten:

"II. Sağ olmak.

1. Mirasçı olarak."

Diyor ki 580. maddenin 1. fıkrası:

> *"Mirasçı olabilmek için mirasbırakanın ölümü anında mirasa ehil olarak sağ olmak şarttır."*

Mirasçı olabilmek için mirasbırakanın ölümü anında mirasa ehil olarak sağ olmak şarttır. Yani mirastan mahrum olmamalı demek istiyor, değil mi? Ehil olmaktan kastı o özellikle. Aynı şekilde mirastan feragat etmiş olmamalı demek istiyor. Ehliyetten kastı özellikle bunlar.

Demek ki miras bırakanın ölümü anında kişinin ne olması lazım? Sağ olması lazım. Eğer mirasbırakanın ölümünde kişi sağ değilse o zaman ne yapamayacak? Mirasta herhangi bir şekilde hak sahibi olamayacak. Yani bir defa yasal mirasçı olamayacak, atanmış mirasçı olamayacak. Değil mi?

Tabii bir yasal mirasçının mirasbırakandan önce ölmesi üzerine onun yerini kendi altsoyunun alması bambaşka bir şey değil mi? Örneğin Bay mirasbırakanı M olarak kabul edelim, çocuğunu Ç olarak kabul edelim, bir de torunu T var diye kabul edelim. Bay mirasbırakan vefat ettiğinde çocuğu sağ ise, mirasçı olabilecek. Ama o sağ değilse, mirasbırakandan önce ölmüş ise o zaman onun yerine kim mirasçı olabilecek? Mirasbırakandan önce ölen kişilerin yerini her derecede halefiyet kuralı çerçevesinde kendi altsoyları alır kuralı çerçevesinde, Bay M'nin mirasçısı artık kim olacak? Bay T yani torun T olacak.

Atanmış mirasçı mirasbırakandan önce ölürse onun yerini kendi altsoyu alamaz.

Peki. Şimdi meseleye bir de vasiyet alacaklıları bakımından yaklaşalım. Vasiyet alacaklıları bakımından da kanun koyucu özellikle 581. maddede benzeri bir şey söylüyor:

> *"Vasiyet alacaklısı olabilmek için mirasbırakanın ölümü anında mirasa ehil olarak sağ olmak şarttır."*

Prof. Dr. İlhan Helvacı

Yani mirastan mahrum olmamalı, bir de ne olmalı? Vasiyet alacaklısı olabilmek için mirasbırakanın ölümünde sağ olmak şarttır diyor kanun koyucu.

Şimdi, vasiyet alacaklısı mirasbırakandan önce ölmüşse ne oluyor? Onu da hatırlatalım. TMK m. 580/f. 2'ye bakmamız lazım:

> *"Vasiyet alacaklısı mirasbırakandan önce ölmüş ise, tasarruftan aksi anlaşılmadıkça, vasiyeti yerine getirme yükümlülüğü, vasiyet yükümlüsünün yararına ortadan kalkar."*

"Tasarruftan aksi anlaşılmadıkça" dan kastı neydi? Bir yedek vasiyet alacaklısı tayini mümkün, değil mi? *"Benim vefatımda arabam Bay A'nın olsun, Bay A sağ değilse Bay B'nin olsun."* şeklinde bir yedek vasiyet alacaklısı atanması mümkün (TMK. m. 520/f. 2). Bunu konuşmuştuk.

a-) Cenin Açısından

Evet, mirasbırakanın ölümü anında sağ olmak önemli. Ama henüz doğmamış olmak acaba nasıl bir sonuç yaratıyor? Onu da hatırlarsanız Medenî Kanunumuzun 28. maddesi bize söylemişti. 28. maddenin 2. fıkrası bize diyor ki:

> *"Çocuk hak ehliyetini, sağ doğmak koşuluyla, ana rahmine düştüğü andan başlayarak elde eder."*

Sağ doğmak şartıyla ana rahmine düştüğü andan itibaren çocuk hak ehliyetine sahip. Mirasbırakanın vefatında bir cenin varsa, aynı cümleyi bize 582. madde de söylüyor:

> *"Cenin, sağ doğmak koşuluyla mirasçı olur.*
>
> *Ölü doğan çocuk mirasçı olamaz."*

Gerek 28. maddenin 2. fıkrası çerçevesinde gerekse Medenî Kanunun 582. maddesinin düzenlemesi çerçevesinde diyeceğiz ki: Kişinin vefatında bir cenin varsa sağ doğmak şartıyla cenin de mirasçı olacaktır diyoruz. Değil mi? Bunu ta 1. sınıftaki derslerimizde de söylemiştik. Şimdi 4. sınıfa geldiğinizde de bunu tekrar tekrar vurguluyoruz.

Şu hükmü de okumanın tam zamanı: Kenar başlığı *"Cenin nedeniyle erteleme"* olan TMK m. 643'e göre de:

Prof. Dr. İlhan Helvacı

"Mirasın açıldığı tarihte, mirasçı olabilecek bir cenin varsa paylaşma doğumuna kadar ertelenir.

Ana muhtaç ise, doğuma kadar geçim giderlerinin terekeden sağlanmasını isteyebilir."

b-) Henüz Ana Rahmine Düşmemiş Kişi

Acaba henüz var olmayan, henüz ana rahmine düşmemiş bir kişi artmirasçı atanabiliyor mu veya art vasiyet alacaklısı olabiliyor mu? Bunu da fevkalade ikame, artmirasçı atama, art vasiyet alacaklısı atama konularında anlatmıştım. TMK m. 521 ile m. 525 arası düzenlenen hükümleri anlatırken açıklamıştım. Sadece hatırlayayım. Medenî Kanun m. 583 diyor ki, *"İleride doğacak çocuk"* kenar başlığı altında yani henüz ana rahmine düşmemiş çocuk hakkında:

"Mirasın açıldığı anda henüz var olmayan bir kimseye artmirasçı veya art vasiyet alacaklısı olarak, tereke veya tereke malı bırakılabilir.

Mirasbırakan tarafından önmirasçı atanmamışsa, yasal mirasçı, önmirasçı sayılır."

Gerçekten de ileride dünyaya gelme ihtimali bulunan bir kişinin de henüz cenin olarak var olmasa dahi mirasçı veya vasiyet alacaklısı olarak atanması mümkün. Böyle bir durumda, bu gelecekte dünyaya gelecek olan çocuk nasıl bir sıfata sahip oluyor? Artmirasçı sıfatına sahip oluyor veya kendisi vasiyet alacaklısı olarak atandıysa art vasiyet alacaklısı sıfatına sahip oluyor. Ayrıca önmirasçılar belirlenmediyse o zaman yasal mirasçılar önmirasçı sayılıyorlar diyoruz.

2-) Mirasa Ehil Olmak

Gelelim şimdi şu mirasa ehil olmak meselesine. Ehil olmak meselesi gerçek kişiler bakımından çok büyük bir tartışma oluşturmuyor ama tüzel kişiler bakımından hakikaten önem arz eden birtakım hususlar yaratıyor.

Bir gerçek kişinin ehil olmasından kasıt biraz sonra anlatacağımız mahrumiyet meselesi baki kalmak kaydıyla, nedir? Kişinin hak ehliyetine sahip olmasıdır, değil mi? Hakikaten baktığımızda her insan zaten yaşadığı müddetçe hak ehliyetine sahiptir ve mirasbırakanın ölümünde

Prof. Dr. İlhan Helvacı

sağ ise mirasçılık ehliyetine de kendiliğinden sahip olacaktır. Kimler hak ehliyetine sahiptirler? İnsanlar hak ehliyetine sahiptirler.

Tüzel kişiler de hak ehliyetine sahiptirler.

Ve peki bunların dışında hayvanlar hak sahibi olabilirler mi? Hayır, hayvanların böyle bir hak ehliyetinden söz etmemiz söz konusu olamaz. Ama hep gazetelerde okursunuz ya veya televizyonlarda, haberlerde çıkar. Hatta geçen senelerde yanlış hatırlamıyorsam 2019'da ünlü modacı Lagerfeld vefat ettiğinde gazetelerde kedisi Choupette'ye bir servet bıraktı diye haberler çıktı.

Acaba kişinin kedisi veya köpeği hak sahibi olabilir mi? Hayır olamaz. Bu ancak ve ancak bir yükleme olarak ayakta tutulabilir. Bu çerçevede kişi kedisine bakılması yükümlülüğünü birilerine yüklemiş olabilir. Mirasbırakan mirasçısı olan veya lehine muayyen mal vasiyeti yaptığı bir gerçek ya da tüzel kişiye Medenî Kanunun 515. maddesi çerçevesinde böyle bir yükleme yüklemiş olabilir diyoruz. Gerçekten de m. 515/f.1'i hatırlatayım:

> *"Mirasbırakan, ölüme bağlı tasarruflarını koşullara veya yüklemelere bağlayabilir."*

3-) Tüzel Kişiler

Peki, tüzel kişiler mirasçı olabilirler mi? Zaten bir tüzel kişimiz var, yasal mirasçı sıfatına sahip. Değil mi? Son mirasçı kimdir? Devlettir. Bir kimse başka hiçbir şekilde ona mirasçı olacak bir kişi geride bırakmaksızın vefat edecek olursa, o zaman Medenî Kanun m. 501 çerçevesinde son mirasçı devlettir, değil mi?

> *"Mirasçı bırakmaksızın ölen kimsenin mirası Devlete geçer."*

diyor TMK m. 501. Kenar başlık da zaten *Devlet.*

Peki bunun dışındaki tüzel kişiler yasal mirasçı mı? Hayır, bunun dışındaki tüzel kişilerin yasal mirasçı olması mümkün değil ama bunlar atanmış mirasçı olabilirler mi? Olabilirler. Vasiyet alacaklısı olabilirler mi? Elbette vasiyet alacaklısı da olabilirler. Gerçekten de bu kişiler mirasın açıldığı anda bir kişilik kazanmış iseler, bu tüzel kişiler mirasın

Prof. Dr. İlhan Helvacı

açıldığı anda bir tüzel kişiliğe sahip iseler o zaman gerçekten de ne olacaklar? Hak sahibi olabilecekler, atanmış mirasçı olabilecekler veya vasiyet alacaklısı olabilecekler.

Her tüzel kişinin mirasçı olması veya vasiyet alacaklısı olması mümkün. Tüzel kişinin türünün bir önemi yok. Dernekler, vakıflar, ticaret şirketleri, aynı şekilde kamu hukuku tüzel kişileri, değil mi? Üniversitelerin devletin, ne olması mümkün? Gerçekten de vasiyet alacaklısı veya atanmış mirasçı olması mümkündür diyoruz. Sendikalar, barolar, değil mi? Yani tüzel kişiliğe sahip olan meslek örgütleri de ne olabilirler? Vasiyet alacaklısı olabilirler veya atanmış mirasçı olabilirler diyoruz.

4-) Tüzel Kişiliği Bulunmayan Topluluklar

Geçmişteki derslerimizde söz etmiştik onu da hatırlatarak ilerleyelim. Çünkü hak ehliyetiyle bağlantısı bakımından önem arz ediyor. Hak ehliyetiyle bağlantısı açısından şunu vurgulamamız gerekiyor. *"Hak ehliyeti"* kenar başlığı altında Medenî Kanun m. 577 bize şunu söylüyor:

> *"Bu Kanuna göre mirasa ehil olmayanlar dışındaki herkes mirasçı olabileceği gibi, vasiyet alacaklısı da olabilir."*

Şu anda arkadan gelen fıkra bizim için önem arz ediyor.

> *"Tüzel kişiliği bulunmayan bir topluluğa belli bir amaç için yapılan kazandırmaları, o topluluk içindeki kişiler, mirasbırakan tarafından belirlenen bu amacı gerçekleştirme kaydıyla birlikte edinmiş olurlar; amacın bu yolla gerçekleştirilmesine olanak yoksa, yapılan kazandırma vakıf kurma sayılır."*

Hatırlarsanız buna da değinmiştik. Normal şartlar altında hak ehliyeti yok, değil mi tüzel kişiliği olmayan bir topluluğun? Örneğin bir lisenin o sırada okumakta olan öğrencileri veya bir liseden mezun olan öğrenciler veya bir araştırma biriminin/enstitüsünün araştırma laboratuvarında çalışan kişiler. Bunların tüzel kişiliği olmadığı müddetçe bir hak ehliyetinden bahsetmemiz mümkün değil. Yani bir dernek çatısı altında değillerse, bir vakıf çatısı altında değillerse, bir şirket çatısı altında

Prof. Dr. İlhan Helvacı

değillerse bir tüzel kişilikten bahsetmemiz mümkün değil. Ama bu kişiler lehine de böyle bir kazandırma yapılabiliyor mu? Yapılabiliyor. Medenî Kanun buna izin veriyor.

Ve diyor ki o zaman bu ölüme bağlı kazandırmayı belirli bir amacı gerçekleştirme kaydıyla birlikte elde etmiş olurlar. Ama diyor bu yolla amacın gerçekleştirilmesine olanak yoksa o zaman yapılan kazandırmayı nasıl ayakta tutmak gerekir? Vakıf kurma olarak ayakta tutmak gerekir diyor.

Yani biz bir aşı için araştırma yapan çeşitli kişilerin bulunduğunu varsayalım. Veya başka bir alanda araştırma yapan kişilerin bulunduğunu varsayalım. Bunların onlarca, yirmilerce, otuzlarca kişi olduğunu varsayalım. Mirasbırakanın da bu araştırmaları desteklemek amacıyla bir ölüme bağlı tasarruf yaptığını, bu kişilere o amaçlarını gerçekleştirmelerini yani o aşıyı bulmaları için, o aşıyı bulmalarına yardımcı olmak için böyle bir kazandırmada bulunduğunu varsayalım. Ne diyor kanun koyucu? Eğer diyor, bu amacı gerçekleştirme kaydı söz konusuysa o zaman her biri söz konusu miras menfaatine nail olurlar. Yani ortada bir servet varsa, belli bir para varsa bu paranın bu şahısların her birine eşit şekilde dağıtılması gerekir. Bu sayede bilimsel çalışmalarını sürdürebilecek kapasiteye erişebilirler veya o kapasiteyi muhafaza etmeye devam edebilirler.

Ama baktınız ki bütün bu paralar bu örneğin 30 araştırmacıya, 40 araştırmacıya, 50 araştırmacıya veya 100 araştırmacıya ödendiğinde hiçbir anlamı olmayacak bir noktaya varıyor, o zaman amacı gerçekleştirmek artık imkânsız hâle geliyor o zaman biz bunu nasıl yapacağız? Vakıf kurma olarak ayakta tutacağız.

Dolayısıyla hak ehliyetinden söz edilmesi açısından açıklanması gereken hususları açıklamış oldum. İkinci derste hak ehliyetine normal şartlar altında sahip olan bir gerçek kişinin bazı eylemleri sebebiyle mirastan yoksun (mahrum) olmasına değineceğim.

***

Prof. Dr. İlhan Helvacı